

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Důchodový systém v České republice a v Rakousku

Pension System in the Czech Republic and Austria

Student: Petra Mauzerová

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Jana Drastíková, Ph.D.

Ostrava 2008

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně všech příloh vypracovala samostatně.“

V Ostravě dne 20. 4. 2008.

.....

Petra Mauerová

OBSAH

ÚVOD	4
1 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE	6
1.1 Systém sociálního zabezpečení České republiky	6
1.1.1 Pilíře sociálního zabezpečení	7
1.2 Historický vývoj sociálního zabezpečení v České republice	8
1.3 Pilíře důchodového systému.....	11
1.4 Právní úprava důchodového pojištění	13
1.4.1 Starobní důchod při dosažení důchodového věku.....	14
1.4.2 Starobní důchod před dosažením důchodového věku	16
1.4.3 Důchody podmíněné nepříznivým zdravotním stavem.....	17
1.4.4 Vdovský/ vdovecký důchod a sirotčí důchod	17
1.4.5 Vyplácení důchodů.....	19
1.5 Správa sociálního zabezpečení.....	20
2 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V RAKOUSKU	22
2.1 Systém sociálního zabezpečení Rakouska	22
2.2 Pilíře důchodového systému v Rakousku.....	23
2.2.1 Druhy dávek důchodového pojištění.....	23
2.2.2 Výše důchodu	24
2.3 Správa sociálního zabezpečení v Rakousku.....	26
3 SROVNÁNÍ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE A V RAKOUSKU	27
3.1 Koordinace systémů sociálního zabezpečení	27
3.1.1 Zásady uplatňování starobního důchodu u migrujících osob.....	29
3.1.2 Zásady uplatňování jiných systémů invalidních důchodů.....	29
3.2 Porovnání důchodového pojištění v České republice a v Rakousku.....	31
ZÁVĚR.....	34
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
SEZNAM ZKRATEK A SYMBOLŮ.....	38
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	39
SEZNAM PŘÍLOH	40

ÚVOD

Odchod do důchodu se týká každého člověka. S přibývajícím věkem se lidé stále více zajímají o důchodové pojištění a to zejména o podmínky odchodu do důchodu a o výši jejich budoucího důchodu. Občan může mít ve stáří i jiné příjmy než jen z dávek důchodového pojištění, ale stále platí, že právě ty jsou po dovršení důchodového věku převažujícím zdrojem finančního zajištění. Také se může stát, že občanovi vznikne nárok na jinou dávku z důchodového pojištění (invalidní a pozůstalostní důchody) následkem nečekané životní události. I v těchto případech by měl být občan obeznámen s podmínkami, za kterých mu důchod bude přiznán.

Důchodové systémy v zemích Evropské unie nejsou jednotné, jejich vývoj a současnou podobu ovlivňují faktory jako je historický vývoj a tradiční hodnoty, ekonomicko-sociální souvislosti a politické strany, které nastiňují koncept a přijímají rozhodnutí týkající se současného stavu i budoucího vývoje důchodového systému. Evropská unie se proto nesnaží o zavedení společné politiky. Politika v oblasti důchodového zabezpečení zůstává záležitostí členských států. Organizace soustav a předpisy, kterými se důchodové zabezpečení řídí, jsou nadále v kompetenci států Evropské unie. Z členství v Evropské unii pouze vyplývá povinnost zacházet s migrujícími občany stejně jako s vlastními státními příslušníky.

Hlavním cílem práce je popsat a srovnat současný důchodový systém v České republice a v Rakousku. Informace pro svou práci jsem čerpala z dostupné odborné literatury na dané téma, z ujednání o provádění Smlouvy mezi Českou republikou a Rakouskou republikou o sociálním zabezpečení, dále z dokumentů přijatých Evropskou unií. Vzhledem k tomu, že materiály o důchodovém systému v Rakousku mi neposkytli ani na ústředí ČSSZ v Praze, vycházela jsem z vlastního překladu textů dostupných na internetových stránkách.

Pro svou práci jsem si záměrně vybrala Rakousko, protože důchodové pojištění obou zemí vychází ze stejného historického základu. Tato země je s Českou republikou srovnatelná i z hlediska počtu obyvatel a rozlohy.

V první části je uvedena základní orientace v systému sociálního zabezpečení v České republice, jejíž součástí je i objasnění významu celého systému a jeho třech základních pilířů. Poté je krátce objasněna společná historie důchodového pojištění v obou zemích. Dále jsou popsány reformy, které souvisí se vznikem samostatné Československé republiky a

samostatným vývojem důchodového systému v České republice, včetně současné právní úpravy. Následně jsou zdůrazněny základní parametry a rysy současného důchodového systému v České republice.

Ve druhé části práce jsou popsány základní aspekty důchodového systému v Rakousku. Na začátku třetí kapitoly je zmíněna potřeba koordinace systému sociálního zabezpečení v rámci zemí Evropské unie. Koordinace nahrazuje pouze ta pravidla, která jsou pro migrujícího pracovníka nebo osobu samostatně výdělečně činnou nevýhodná. Nastavení sociálního zabezpečení se v jednotlivých členských zemích značně liší. Pracovník, který se rozhodl využít svého práva pracovat kdekoli v EU, nesmí ztratit část nebo všechna svá práva na sociální zabezpečení v důsledku podmínek, které různé sociální systémy vyžadují. Po uvedení hlavních přínosů vyplývajících z koordinace nároků českých občanů v oblasti sociálního zabezpečení je kapitola věnována porovnání důchodového systému v naší republice a v Rakousku.

1 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE

Úvod první kapitoly popisuje systém sociálního zabezpečení v České republice a vysvětluje základní pojmy nezbytné pro pochopení této oblasti.

1.1 Systém sociálního zabezpečení České republiky

Sociální zabezpečení patří k nejdůležitějšímu nástroji realizace sociální politiky každého státu. Na této činnosti se podílejí všechny složky státní moci. Stát je tak hlavním subjektem, který určuje pojetí, obsah, cíle a úkoly sociální politiky. Současný systém sociální politiky v ČR je založen na principu vzájemné i mezigenerační solidarity, neboť na výplatu dávek ze systému sociálního zabezpečení přispívají jednotliví občané v produktivním věku seniorům, rodiny a osoby s vysokými příjmy rodinám či osobám s nízkými příjmy, dále bezdětné rodiny přispívají rodinám s dětmi. Stát garantuje výplatu dávek jen těm osobám, které se ocitnou v tíživé životní situaci, s níž je spojené zákonem dané plnění ze systému sociálního zabezpečení. Účelem systému sociálního zabezpečení je proto předcházet, zmírňovat a odstraňovat následky nepříznivých sociálních událostí, v nichž se občané mohou v běžném životě ocitnout. Typickým příkladem krátkodobé sociální události je nemoc či ztráta zaměstnání. Dlouhodobý charakter má třeba invalidita, úmrtí živitele rodiny a v neposlední řadě stáří. Sociální událost je však přesně definována v právní normě. Např. stáří je tak sociální událostí až po dovršení zákonem daného věku pro získání nároku na starobní důchod. Samotný vznik takové situace ovšem k poskytnutí výplaty dávek ještě nestačí. Nezbytnou podmínkou je účast občana na pojištění. V praxi jde o odložení části jeho příjmů z období ekonomické aktivity pro případ, že taková sociální událost nastane. Sociální pojištění je výrazem sociální odpovědnosti každého občana jak ke své osobě, tak ke své rodině.

Stát vystupuje jako garant celého systému sociálního zabezpečení občanů. Příjmy a výdaje z tohoto systému jsou napojeny na státní rozpočet a samotné provádění sociálního zabezpečení zajišťují státní, ale i nestátní speciální instituce (organizace). Významnou část sociálních služeb zajišťují rovněž kraje a obce.

V rámci nejnovějších dokumentů Evropské unie je v současné době nahrazován termín sociální politika a sociální zabezpečení obecným názvem sociální ochrana a systémy sociální

ochrany. Tento termín je třeba chápat tak, že nástrojem sociální ochrany je sociální politika, jejíž podstatnou součástí tvoří sociální zabezpečení, sociální pomoc a sociální služby. V současné době jsou pro oblast sociální ochrany naprosto klíčovými hodnotami lidská důstojnost, svoboda pohybu a rovnost životních šancí.¹

1.1.1 Pilíře sociálního zabezpečení

Podle charakteru a způsobu financování konkrétních dávek, poskytovaných služeb a sociální pomoci se současný systém sociálního zabezpečení v ČR člení na tyto tři pilíře:

Sociální zabezpečení je považováno za nejdůležitější nástroj realizace sociální politiky každého státu. Jedná se o komplexní pojem, který znamená soubor právních norem, institutů, institucí a vzájemných vztahů. Účelem systému sociálního zabezpečení je předcházet, zmírňovat a odstraňovat následky tíživých a nepříznivých sociálních událostí. Sociální událostí se rozumí osobní či životní událost, při níž je třeba člověku pomoci ze společenských prostředků. Takovou událostí je například krátkodobá i dlouhodobá nemoc, úraz, úmrtí živitele rodiny, stáří, dále ztráta zaměstnání a v neposlední řadě i narození dítěte.

Sociální pojištění má na území našeho státu dlouholetou tradici, která přesahuje sto let. Zvláště jeho důležitá součást a to důchodové pojištění, jenž řeší ty sociální situace a události v životě člověka, jenž mají dlouhodobý charakter. Z tohoto důvodu bych se chtěla zmínit v další kapitole o historii důchodového pojištění a reformách, až po vznik Československé republiky a o dalším vývoji důchodového pojištění v samostatné České republice.

---

¹ MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, s. 185. ISBN 80-246-0780-8.

1.2 Historický vývoj sociálního zabezpečení v České republice

V bývalé rakousko-uherské monarchii nevznikalo důchodové zabezpečení najednou, ale postupně pro různé skupiny obyvatelstva. Vytvořilo se několik soustav důchodového zabezpečení, jejichž obsahová náplň byla různorodá. Pro celkový vývoj sociální politiky a sociálního zabezpečení je charakteristická cesta od církevní a vrchnostenské péče k myšlence solidarity a vzájemnosti.² Pokrok a vývoj v oblasti sociálního pojištění nastal od konce 18. st., kdy společnost dosáhla po stránce ekonomické určitého stupně vývoje. V souvislosti s průmyslovou revolucí se také projevila naléhavá potřeba organizovaně a hromadně zabezpečovat početné vrstvy obyvatelstva při nemoci, invaliditě, stáří a jiných sociálních událostech, které ohrožují zdraví nebo zbavují výdělků za práci. Nastupuje veřejnoprávní chudinská péče poskytovaná obcemi zpravidla na základě domovského práva.³

V roce 1771 a v roce 1781 byly v rakouské monarchii vydány dva předpisy, takzvané penzijní normály, zakládající právo na penze pro vdovy a sirotky po zaměstnancích. Týkaly se však těch, kteří se po deseti letech uspokojivé služby stali neschopnými práce. Tato solidarita byla krokem vpřed, ale týkala se jen omezeného počtu lidí. Nejlépe zabezpečeni byli státní úředníci a stejně byli posuzováni další hodnostáři (důstojníci, soudci), později i deputátní zaměstnanci veřejnoprávních svazků (zemí, obcí, obchodních komor) a zaměstnanci některých státních podniků.

Moderní formy sociálního zabezpečení, které vznikaly v kapitalistických podmínkách, našly cestu do českých zemí až koncem 19. století. Významným podnětem a vzorem byl pro Rakousko–Uhersko vývoj nemocenského pojištění v Německu, kde tehdejší vláda v čele s kancléřem Bismarckem přistoupila jako první k uskutečnění obecného a povinného dělnického úrazového pojištění a nemocenského pojištění.⁴ Po vzoru říšsko – německých zákonů o nemocenském pojištění podala vláda hraběte Taafeho říšské vládě v Rakousku – Uhersku návrhy zákonů v oblasti sociálního pojištění. Písemné prameny uvádějí, že tato úprava nemocenského pojištění byla u nás první obecně pojatou a povinnou úpravou zabezpečení v nemoci.

Hodnotíme-li tuto dobu s odstupem času, lze ji charakterizovat i z hlediska politického jako dobu významných sociálních reforem. Tento vývoj však pozastavila první světová válka.

² 80 let sociálního pojištění. Praha, ČSSZ, 2005. Nepublikováno.

³ KALENSKÁ, M. aj. *Československé právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1986. s. 37-49.

⁴ 80 let sociálního pojištění. Praha, ČSSZ, 2005. Nepublikováno.

Naše republika po vzniku ČSR v roce 1918 převzala do svého právního řádu předpisy platné v rakousko-uherské monarchii, které postupně zdokonalovala. Sociální zabezpečení bylo v tomto období organizačně dosti roztržité a nejednotné, neboť bylo diferencováno podle stavovské příslušnosti. Také úroveň jednotlivých druhů zabezpečení byla velmi odlišná. Nemocenské pojištění bylo rozšířeno na všechny skupiny zaměstnanců pracujících za mzdu. Mimo pojištění zůstali jen státní zaměstnanci a soukromí úředníci, kteří byli považováni za zabezpečené osoby svým nárokem na plat v době nemoci. Výše jejich penze se přibližovala poslednímu dosahovanému výdělku. Výrazně nižší byly například důchody horníků. Na nejnižší úrovni bylo invalidní a starobní pojištění dělníků.⁵

V prvních letech vzniku samostatného Československa, konkrétně v říjnu 1920, přišel tehdejší poslanec Johanis s návrhem na nový zákon, který bude řešit sociální pojištění. Bylo to v době, kdy se dokončila unifikace sociálně politických norem Rakouska–Uherska a byla uzákoněna jejich platnost na celém území Československé republiky. Politickou sněmovnou bylo Ministerstvo sociální péče pověřeno ustavit odbornou komisi, která denně pracovala na návrhu zákona, který by řešil pojištění zaměstnanců.⁶ Výsledkem byl zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří, který znamenal zásadní přelom v oblasti sociálního pojištění. Celý systém sociálního pojištění byl založen na rovnováze mezi příjmy a výdaji. Polovinu předepsaných příspěvků na pojistné platil pojištěnec a polovinu zaměstnavatel. Zaměstnavatelé byli povinni vést mzdové záznamy po dobu tří let. Tato povinnost se týkala nemocenského pojištění, záznamy pro invalidní a starobní pojištění vedla Ústřední sociální pojišťovna.⁷ Pokroková norma byla dílem celé československé politické reprezentace a v tu dobu to byl v sociální oblasti nejpokrokovější právní předpis Evropy.

Následná koncepce národního pojištění vyústila v zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění, který zrušil všechny předchozí zákony z této oblasti a zákon zabezpečil širší okruh zaměstnanců. V některých zahraničních učebnicích sociálního zabezpečení byl tento zákon považován za vzorový model moderního uspořádání sociálních dávek a jejich správy a financování. Byl rozšířen o důchody manželky, družky a o sociální důchod. Na sklonku

---

⁵ MATĚJČEK, J. 25 let důchodového zabezpečení. *Sociální politika*, 1973, č. 4, s. 3-5.

⁶ MILLER, P. *Sociální model České republiky. Britské listy* [online]. 2005, str. 10, [cit. 28. ledna 2005]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz>.

⁷ TOMEŠ, I. Ohlédnutí za významným dílem našich předků. *Národní pojištění*, 2004, roč. 35, č. 6, s. 3-5. ISSN 0323-2395.

roku 1956 byl tento zákon zrušen, národní pojištění tak zaniklo a bylo nahrazeno samostatnými soustavami nemocenského pojištění, sociálního zabezpečení a péče o zdraví.

Novou etapu vývoje v sociálním zabezpečení znamenal zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, který nabyl účinnosti od 1. 1. 1957. Podstatně prohloubil zásluhové hledisko tím, že zavedl přímou závislost výše důchodu na výdělku a délce pojištění. Zařadil zaměstnání podle obtížnosti, rizikovosti a důležitosti do tří pracovních kategorií. Touto zásadní úpravou v sociálním zabezpečení byly zavedeny i další důchody, např. částečný invalidní důchod, důchod za výsluhu let pro letce a umělce. Věková hranice pro nárok na starobní důchod byla snížena pro muže na 60 let, pro ženy na 55 let. Zákon zavedl nový výpočet starobního důchodu. Současně byly zcela odstraněny rozdíly mezi nároky dělníků a úředníků. Hlavní myšlenkou systému důchodového pojištění je poskytnout občanům zabezpečení ve stáří, při invaliditě a úmrtí živitele, které bude přiměřené jejich životní úrovni před vznikem sociální události. Tato myšlenka přetrvává i dnes, přestože se listopadové události roku 1989 velmi rychle promítly i do důchodové oblasti a byla odstartována následná reforma důchodového systému.

Sloučením Úřadu důchodového zabezpečení v Praze, České správy nemocenského pojištění a Správy nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev vznikla k 1. září 1990 nová soustava orgánů státní správy působících v oblasti sociálního zabezpečení – Česká správa sociálního zabezpečení v Praze (dále ČSSZ). Tento orgán státní správy navázal na práci svých předchůdců, převzal jejich archivy a rozsáhlou písemnou evidenci občanů o době důchodového pojištění. Jedná se zřejmě o největší archivy ve střední Evropě.⁸

Postupně docházelo ke změnách v systému sociálního pojištění, které nově zahrnuje jak nemocenské a důchodové pojištění, tak příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení spojuje nemocenské a důchodové pojištění pod jednotný pojem - **sociální zabezpečení**. Mezi výrazné změny v sociálním zabezpečení patří:

- rok 1991, kdy došlo k uzákonění pravidelných valorizací důchodů;
- rok 1993, bylo zavedeno pojistné na důchodové a nemocenské pojištění jako zvláštní platba mimo daňový systém;

---

⁸ 80 let sociálního pojištění. Praha, ČSSZ, 2005. Nepublikováno.

- rok 1994, byl schválen zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem jako nový systém dobrovolného individuálního připojištění. V roce 1999 byla schválena novela tohoto zákona, která zvýšila míru bezpečnosti vkladů účastníků a rozšířila možnosti tohoto připojištění (např. zavedení daňových úlev pro účastníky připojištění).

Od 1.1.1996 vstupuje v platnost zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který (jako první ve státech střední a východní Evropy) obsahoval v nových ekonomických podmínkách potřebnou dynamizaci systému.⁹ Jeho přijetím byl změněn způsob výpočtu důchodu. Zavedl např. postupné prodlužování rozhodného období pro zápočet výdělků, upřesnil pravidla pro valorizace důchodů, zahájil proces zvyšování důchodového věku a zavedl pružný důchodový věk. Zákon rovněž stanovil definici invalidity a zavedl vdovecké důchody, což přispělo k naplnění principu rovného zacházení s muži a ženami. Výsledkem této reformy je důchodový systém, který je dnes založený na dvou pilířích, tj. základní povinné průběžně financované důchodové pojištění a dobrovolné kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem.

1.3 Pilíře důchodového systému

Česká republika se odlišuje od většiny států EU základní architekturou důchodového systému, ve které je za standardní strukturu považován tří pilířový systém, představovaný základním povinným systémem, zaměstnaneckým systémem a individuálním zajištěním. Prvním pilířem se rozumí státem garantovaná penze. První pilíř je založený na mezigenerační solidaritě a je financován průběžným způsobem. Za druhý pilíř jsou podle terminologie ustálené v zemích EU považovány aktivity zaměstnavatelských subjektů směřujících k poskytování dávek občanům ve stáří. Za třetí pilíř se považují soukromé aktivity občanů představující komerční životní pojištění, spoření atd.¹⁰

Český důchodový systém se však skládá ze dvou částí. První částí (pilířem) je **povinné základní důchodové pojištění**, dávkově definované a průběžně financované. Do systému důchodového zabezpečení povinně přispívají zaměstnanci (8%) a také zaměstnavatelé (26%). Systém je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby, právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují výjimky pro preferované pracovní kategorie.

⁹ KRÁL, J. Vývoj a perspektivy sociálního pojištění. *Národní pojištění*, 2002, roč. 33, č. 7, s. 3-5. ISSN 0323-2395.

¹⁰ HALÁSKOVÁ R. *Systémy sociálního zabezpečení*. Ostrava: FF OU, 2005. s. 35. ISBN 80-7368-115-3.

Tento pilíř je v kompetenci Ministerstva práce a sociálních věcí. Pouze v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení platí určité odchylky pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči).

Vedle toho existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované, kapitálově financované **penzijní připojištění se státním příspěvkem**. Jde však o specifický systém ČR, který je založen na občanském, individualistickém principu, nikoli na zaměstnaneckém (odvětvovém, profesním) principu. Pojištění v rámci tohoto systému vzniká a trvá na základě vlastního rozhodnutí účastníka a na základě konkurenčních nabídek penzijních fondů a za přímé podpory státu. Systém penzijního připojištění vyhovuje požadavkům kladeným v terminologii EU a OECD na třetí pilíř.¹¹ Součástí třetího pilíře jsou i **produkty komerčních pojišťoven - zejména životního pojištění**. Důchody přiznávané ze třetího pilíře se zatím podílejí na příjmech důchodců zanedbatelnou měrou. Tento pilíř není v kompetenci Ministerstva práce a sociálních věcí, ale Ministerstva financí.

Účelem penzijního připojištění je zabezpečit občanům další zdroj příjmů, který bude doplňovat důchody z důchodového pojištění a významně přispívat k udržení přiměřené životní úrovně. Podle zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, se penzijním připojištěním se státním příspěvkem rozumí shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a od státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění. Penzijní připojištění mohou provádět jen zvláštní instituce, tj. penzijní fondy. K 1.1.2008 působí na finančním trhu 10 penzijních fondů povolených Ministerstvem financí. Pro provádění penzijního připojištění má zásadní význam penzijní plán, který musí mít každý penzijní fond. V penzijním plánu jsou upraveny zejména jednotlivé dávky penzijního připojištění, tj. okruh dávek, podmínky nároku a způsob výpočtu, výše příspěvku účastníků, zásady podle kterých se účastníci penzijního připojištění podílejí na výnosech hospodaření penzijního fondu a další podstatné otázky týkající se provádění penzijního připojištění konkrétním penzijním fondem.¹²

---

¹¹ BISKUP, J. Zákon o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění. Specifika České republiky. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č.10, s. 36. ISSN 0323-2395.

¹² PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. s.103. ISBN 978-80-247-2399-0.

V českém důchodovém systému neexistuje obvyklý druhý pilíř (zaměstnavatelské penzijní systémy), který je v jiných členských státech EU, např. v Rakousku.

1.4 Právní úprava důchodového pojištění

Důchodové pojištění v ČR zabezpečuje občany pro případ stáří, invalidity a úmrtí pojištěnce, tj. při zákonem vymezených sociálních událostech. Ze základního důchodového pojištění se v souladu se zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, poskytují dávky, které mají charakter peněžité a nárokový. Jedná se o důchody přímé, kdy nárok na dávku vyplývá z účasti na pojištění konkrétní osoby (starobní důchod, plný a částečný invalidní důchod) a důchody odvozené tzv. pozůstalostní (sirotčí, vdovský, vdovecký). Nárok na pozůstalostní důchody je odvozen z účasti na pojištění zemřelé osoby, proto je nazýváme pozůstalostní.

Pojištěné osoby jsou osoby splňující podmínky zákona o účasti na důchodovém pojištění a členíme je na osoby povinně pojištěné¹³ (např. zaměstnanci v pracovním poměru, osoby ve služebním poměru, soudci, poslanci, osoby samostatně výdělečně činné) a osoby pojištěné na základě dobrovolné účasti na pojištění.¹⁴

Doba pojištění je doba účasti na pojištění, za kterou se v návaznosti na výkon výdělečné činnosti platí pojistné na důchodové pojištění. Výše pojistného se stanoví procentní sazbou z vyměřovacího základu poplatníka za rozhodné období.¹⁵ Doba pojištění však není jen doba, kdy člověk pracuje a odvádí z hrubé mzdy pojistné. Ze zákona existují tzv. náhradní doby pojištění, které se buď v plném nebo částečném rozsahu přičítají k celkové době pojistného. Náhradní doba pojištění je tedy doba, po kterou občan z vážných, společensky uznávaných důvodů nevykonává výdělečnou činnost (např. péče o dítě, doba studia prvních 6 let po dosažení 18 let věku, základní vojenská služba, doba evidence na úřadu práce) a proto neplatí pojistné na důchodové pojištění. Náhradních dob je celkem devět typů.

Každý důchod vyplácený ze systému důchodového pojištění v České republice je tvořen ze dvou částí, tj. ze základní a procentní výměry důchodu. Základní výměra důchodu je pro všechny typy důchodů stejná, neboť je stanovena pevnou zákonem danou částkou.

¹³ Okruh povinně pojištěných osob je uveden v § 5, odst. 1, písm. a) až l) a v) výše citovaného zákona.

¹⁴ Dobrovolná účast na pojištění je upravena v § 6 citovaného zákona.

¹⁵ Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Procentní výměra důchodu naopak stejná není. Její výše je odvislá od získané doby počtu roků důchodového pojištění, včetně doby náhradní a od výše osobního vyměřovacího základu dosaženého v rozhodném období.

Celý systém důchodového pojištění pak upravují níže uvedené zákony:

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění	Upravuje podmínky účasti na pojištění, nároku na jednotlivé druhy důchodů, podmínky pro stanovení výše důchodů a další otázky související s prováděním výplaty důchodových dávek.
Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na soc. zab. a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti	Upravuje pojistné na důchodové pojištění, tj. okruh poplatníků, výši pojistného, způsob odvodu a další otázky související s touto problematikou.
Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení	Upravuje úkoly ČSSZ a OSSZ při organizaci a provádění důchodového pojištění včetně procesních otázek (řízení o přiznání důchodu), dále stanoví povinnosti pojištěnců, zaměstnavatelů a příjemců důchodů.

1.4.1 Starobní důchod při dosažení důchodového věku

Nárok na starobní důchod podle § 29 zákona¹⁶ má pojištěnec, jestliže dosáhl zákonem stanovený věk, tzv. důchodový věk a získal potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod, která činí nejméně 25 let. Nesplní-li pojištěnec tyto podmínky, vznikne mu nárok na starobní důchod, jestliže dosáhl 65 let věku a získal nejméně 15 let potřebné doby pojištění.

Důchodový věk, pokud pojištěnci dosáhli tohoto věku do 31.12.1995, činí podle zákona o důchodovém pojištění u mužů 60 let a u žen 57 let. Uvedená věková hranice se

¹⁶ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

u žen snižuje vždy podle počtu vychovaných dětí, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků.¹⁷

Důchodový věk pro nárok ženy na starobní důchod je z důvodu péče o děti následující:

- ❑ 57 let,
- ❑ 56 let, pokud vychovaly 1 dítě,
- ❑ 55 let, pokud vychovaly 2 děti,
- ❑ 54 let, pokud vychovaly 3 nebo 4 děti,
- ❑ 53 let, pokud vychovaly alespoň 5 dětí.

Pokud pojištěnci dosáhnou výše uvedených věkových hranic v období od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2012, stanoví se důchodový věk tak, že ke kalendářnímu měsíci, ve kterém pojištěnec dosáhl této hranice, se přičítají u mužů 2 kalendářní měsíce a u žen 4 kalendářní měsíce za každý započatý rok z doby po 31. 12. 1995.

U pojištěnců, kteří dosáhnou důchodového věku po 31. 12. 2012 činí důchodový věk:

- ❑ u mužů 63 let,
- ❑ u žen 63 let,
62 let, pokud vychovaly 1 dítě,
61 let, pokud vychovaly 2 děti,
60 let, pokud vychovaly 3 nebo 4 děti,
59 let, pokud vychovaly alespoň 5 dětí.

Výpočet starobního důchodu se skládá ze dvou složek:

- ❑ základní výměry, která je stanovena pevnou částkou a činí 1.700 Kč (od 1. 1. 2008),
- ❑ procentní výměry stanovené procentní sazbou ve výši 1,5 % výpočtového základu měsíčně za každý celý rok doby pojištění.

Pro stanovení výpočtového základu je nutno znát osobní vyměřovací základ, který tvoří měsíční průměr všech ročních příjmů dosažených v rozhodném období (v současné době

---

¹⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

to jsou výdělků od roku 1986 do kalendářního roku, který předchází roku přiznání důchodu). Průměr ročních příjmů se navyšuje o koeficienty, které se odvozují od průměru dosažených příjmů všech pojištěnců.¹⁸ Tyto koeficienty schvaluje každý rok vláda.

1.4.2 Starobní důchod před dosažením důchodového věku

Jestliže má občan ve vyšším věku problém získat zaměstnání, může požádat o důchod před dosažením důchodového věku. Existují dva druhy tzv. předčasného starobního důchodu.

Nárok na předčasný starobní důchod podle § 30 zákona o důchodovém pojištění má pojištěnec jestliže získal nejméně 25 let doby pojištění a ke dni, od něhož má být důchod přiznán:

- a) je poživatelem částečného invalidního důchodu, pokud mu do dosažení důchodového věku chybí nejvýše dva roky,
- b) pobíral plný invalidní důchod nepřetržitě aspoň po dobu 5 let, pokud nárok na tento důchod zanikl a ke dni jeho odnětí do dosažení důchodového věku chybí nejvýše pět let.

Nárok na předčasný dočasně krácený starobní důchod vzniká, pokud uvedené podmínky splní pojištěnec do 31. prosince 2006. Požádat o jeho přiznání však může občan i od pozdějšího data. Výše důchodů se rovněž skládá ze základní a procentní výměry. Výše základní výměry je totožná s výší u starobního důchodu, ale procentní část se snižuje o 1,3 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů ode dne jeho přiznání do dne dosažení důchodového věku. Po dosažení důchodového věku lze požádat ČSSZ o přiznání „obecného starobního důchodu“, tj. bez snížení procentní výměry.

Nárok na předčasný starobní důchod podle § 31 zákona o důchodovém pojištění mají všichni pojištěnci, kteří získali 25 let celkové doby pojištění a do dosažení důchodového věku jim ode dne od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše tři roky. Oproti řádnému starobnímu důchodu jsou tyto předčasné důchody při výpočtu sníženy. Ke krácení dochází za každých i započatých 90 kalendářních dnů ode dne přiznání důchodu až do dovršení stanoveného důchodového věku pro nárok na starobní důchod. Procentní výměra se snižuje o 0,9 % výpočtového základu a základní výměra zůstává stejná, tzn. že se pro rok 2007 jedná o částku 1.700,- Kč měsíčně. Tento typ důchodu je trvale krácen a i po dovršení důchodového věku vylučuje nárok na přiznání obecného starobního důchodu.

---

¹⁸ Příručka budoucího důchodce v roce 2007. Praha: ČSSZ, 2007. ISBN 978-80-87039-03-8.

1.4.3 Důchody podmíněné nepříznivým zdravotním stavem

Mezi důchody podmíněné nepříznivým zdravotním stavem patří plný a částečný invalidní důchod. Stupeň invalidity občana, žádajícího o některý z těchto důchodů, posuzuje posudkový lékař ČSSZ v návaznosti na jeho dlouhodobý nepříznivý zdravotní stav a výši poklesu jeho schopnosti vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Potřebná doba pojištění pro nárok na plný a částečně invalidní důchod činí u pojištěnce ve věku:

do 20 let	méně než jeden rok,
od 20 let do 22 let	jeden rok,
od 22 let do 24 let	dva roky,
od 24 let do 26 let	tři roky,
od 26 let do 28 let	čtyři roky,
nad 28 let	pět roků.

1.4.4 Vdovský/ vdovecký důchod a sirotčí důchod

Nárok na pozůstalostní důchody je odvozen z účasti na pojištění zemřelé osoby.

Podmínky nároku na vdovský/vdovecký důchod

Tento typ důchodů náleží při úmrtí manžela/manželky, který byl poživitelem některého z typů přímých důchodů, nebo splnil ke dni úmrtí podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na starobní nebo invalidní důchod, nebo zemřel následkem pracovního úrazu. Dávka obecně náleží pozůstalému po dobu 1 roku od smrti manžela/ manželky. Po této době pouze osobě pozůstalé, která splňuje zákonem dané podmínky (např. péče o nezaopatřené dítě, převážně nebo úplně bezmocného rodiče, pozůstalá osoba je plně invalidní). Výše vdovského i vdoveckého důchodu se skládá rovněž z pevné základní výměry 1.700 Kč a z procentní výměry ve výši 50 % procentní výměry důchodu zemřelého. Nárok na důchod zaniká uzavřením nového manželství. V takovém případě náleží vdově/vdovci

jednorázově částka ve výši 12 měsíčních splátek důchodu, na který byl nárok ke dni zániku nároku.¹⁹

Podmínky nároku na sirotčí důchod

Na sirotčí důchod má nárok nezaopatřené dítě po celou dobu této nezaopatřenosti. Nezaopatřenost dítěte se posuzuje v souladu se zákonem o důchodovém pojištění. Výše dávky je tvořena z pevné základní výměry, která činí 1.700 Kč a z procentní výměry ve výši 40 % procentní výměry starobního nebo plného či částečného invalidního důchodu, na který měl nebo by měl zemřelý nárok v době smrti.

Oboustranně osiřelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém z rodičů. Nárok na sirotčí důchod zaniká osvojením. Pokud oboustranně osiřelé dítě osvojí jen jedna osoba, zaniká nárok na sirotčí důchod po tom z rodičů, kterého osvojitel nahradil.²⁰

ZEMŘELÝ, po kterém je uplatňován nárok na sirotčí důchod:	DÍTĚ, pro které je uplatňován nárok na sirotčí důchod:
byl poživatel důchodu: <ul style="list-style-type: none"> ❑ plného invalidního, ❑ částečného invalidního, ❑ starobního, nebo ke dni smrti splnil: <ul style="list-style-type: none"> ❑ podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod, ❑ podmínky nároku na starobní důchod, ❑ zemřel následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).	je <u>nezaopatřeným dítětem</u> a zemřel mu: <ul style="list-style-type: none"> ❑ rodič (osvojitel), ❑ osoba, která dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů (netýká se pěstounů nebo jejich manželů) a dítě na ní bylo v době její smrti odkázáno výživou, kterou ze závažných důvodů nemohli zajistit jeho rodiče.

Zdroj: Dostupné z: www.cssz.cz. Vlastní zpracování.

¹⁹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

1.4.5 Vyplácení důchodů

Příjemcem důchodu je oprávněná osoba nebo jeho zástupce. Česká správa sociálního zabezpečení vyplácí důchody v určených měsíčních lhůtách. Důchody se vyplácí bezhotovostně na bankovní účet příjemce důchodu. Na základě žádosti příjemce důchodu je možná hotovostní výplata důchodu prostřednictvím České pošty a také je možná hotovostní výplata do ústavů sociální péče.²¹

Důchody vyplácejí:

- ❑ Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ),
- ❑ Ministerstvo obrany (vojákům z povolání),
- ❑ Ministerstvo vnitra (příslušníkům Policie ČR, příslušníkům Hasičského záchranného sboru ČR a příslušníkům ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb),
- ❑ Ministerstvo spravedlnosti (příslušníkům Vězeňské služby ČR).

Zákon o důchodovém pojištění platný od ledna 1996 upravil novým způsobem také valorizaci důchodů. Princip zvýšení musí odpovídat minimálně růstu cen a navíc jedné třetině průměrného růstu reálných mezd uplynulých dvou letech, přičemž základní i procentní výměry důchodů se musí zvýšit minimálně o cenový nárůst. Další významnou změnou bylo, že jednotlivá zvýšení již není třeba provádět zákonem, ale k rozhodnutí o zvýšení důchodů je zmocněna vláda, která při jeho přípravě vychází z principů stanovených zákonem.²²

Podle zákona o důchodovém pojištění lze důchody zvýšit v mimořádném termínu, pokud růst cen ve sledovaném období dosáhl aspoň 10 %; o takovémto zvýšení rozhodne vláda do 50 dnů od splnění této podmínky.²³ Poslanecká sněmovna ČR schválila v dubnu 2008 novelu zákona o důchodovém pojištění, která změnila podmínku 10 % růstu cen pro mimořádné zvýšení důchodů na 5 %. Zákon ještě musí schválit Senát a podepsat prezident.

Stávající důchodový systém v ČR funguje od roku 1996 na průběžném financování, tzn. že z vybraného pojistného se bezprostředně vyplácejí dávky. Finanční prostředky se tak nekumulují ve státním rozpočtu. Zaměstnané osoby odvádí ze svých příjmů pojistné, které slouží k financování jednotlivých typů důchodů.

²¹ *Příručka budoucího důchodce v roce 2007*. Praha: ČSSZ, 2007. ISBN 978-80-87039-03-8.

²² KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s. 2007. s. 189. ISBN 978-80-7357-276-1.

²³ *Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2006*. Dostupné z: www.mpsv.cz.

Údaje v následující tabulce vyjadřují celkový počet vyplácených jednotlivých druhů důchodů z českého důchodového pojištění a jejich průměrnou výši za sledované období.

Tab. 1.1: Počet vyplácených důchodů a jejich průměrná výše k 31.12.2006

Druh důchodů	Počet vyplácených důchodů	Průměrná výše důchodů
	celkem	údaj v Kč
Plný invalidní	385 764	7 962
Částečný invalidní	194 291	4 847
Starobní	1 995 350	8 187
Vdovský/vdovecký	592 998 / 90 803	5 546 / 4 358
Sírotčí	50 968	3 999
Důchody celkem	3 310 174	7571

Zdroj: Dostupné z: www.cssz.cz. Vlastní zpracování.

ČSSZ ve svých statistických ukazatelích sleduje, jak se každoročně vyvíjí jeden ze základních ukazatelů rozhodný pro vyrovnanou finanční bilanci důchodového pojištění, tj. poměr počtu důchodců a počtu pojištěnců. Z tiskové zprávy ČSSZ vyplývá, že se zvyšuje počet důchodců, ale roste i počet poplatníků pojistného, protože se ekonomicky aktivní staly silné ročníky ze 70. let minulého století, které svými platbami přispívají do systému.²⁴

1.5 Správa sociálního zabezpečení

V souladu se zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1992, provádějí sociální zabezpečení orgány státní správy a organizace, mezi které patří MPSV, Ministerstvo obrany, vnitra, spravedlnosti, Česká správa sociálního zabezpečení a Okresní správy sociálního zabezpečení.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je řídicím a kontrolním orgánem a je mu přímo podřízena Česká správa sociálního zabezpečení se sídlem v Praze. Určité pravomoci

²⁴ MIKEŠOVÁ, Š. *Na jednoho starobního důchodce přispívají víc než dva pojištěnci* [online]. Praha: ČSSZ, 2006. Dostupné z: www.cssz.cz.

v působnosti svých resortů mají ministerstva obrany, vnitra, spravedlnosti a jim podřízené prováděcí orgány sociálního zabezpečení, které provádějí důchodové pojištění výše uvedených pracovních sil.

ČSSZ je orgánem státní správy a byla zřízena zákonem ČNR č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, který je novelou zákona ČNR č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení. ČSSZ provádí výkon činnosti v oblasti sociálního zabezpečení přímo nebo prostřednictvím svých územních organizačních složek, kterými jsou Okresní správy sociálního zabezpečení, Pražská správa sociálního zabezpečení (dále PSSZ) a Městská správa sociálního zabezpečení (dále MSSZ) Brno. ČSSZ rozhoduje nejenom o dávkách důchodového pojištění a výplatě těchto dávek, ale i o odvolání a povinnosti vrátit dávky poskytnuté neprávem. Tato instituce rovněž řídí a kontroluje činnost OSSZ, PSSZ a MSSZ.

OSSZ, PSSZ a MSSZ jsou územními organizačními jednotkami ČSSZ, které se v souladu s příslušnými obecně závaznými právními předpisy a vnitřními organizačními směrnici ČSSZ podílí ve vymezených oblastech na realizaci sociální politiky. Jedná se o působnost v oblasti nemocenského a důchodového pojištění, v oblasti výběru pojistného, kontrolní činnosti, včetně kontroly a vedení evidence práce neschopných obyvatel. Dále OSSZ, PSSZ a MSSZ poskytují občanům a organizacím odbornou pomoc ve věcech sociálního zabezpečení a zajišťují úkoly vyplývající z mezinárodních smluv.

ČSSZ je jedním z největších správních úřadů, který má po své sedmnáctileté existenci významné místo ve státní správě. V rámci prováděné reformy od roku 2000 doznává celý úřad velkých změn, dochází postupně k unifikaci pracovních procesů a pracovních činností. Cílem celé transformace je, aby klient na kterémkoliv územním pracovišti ČSSZ byl obsloužen a jeho záležitosti vyřízeny. ČSSZ tak postupně buduje moderní úřad, jehož posláním je splnit co nejlépe očekávání každého klienta.

2 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V RAKOUSKU

2.1 Systém sociálního zabezpečení Rakouska

Rostoucí věk života a naopak klesající počet narozených dětí vedly v Rakousku k sílícímu tlaku na změnu důchodového systému. Proto tato země v posledním desetiletí prošla třemi zásadními změnami v systému penzí (v roce 2000, 2003 a 2004). V této kapitole bakalářské práce nebudu detailně rozebírat náplně jednotlivých reforem, protože si myslím, že tato problematika je značně složitá a rozsáhlá. Zmíním pouze poslední změnu.

Od 1. 1. 2005 vstoupil v platnost harmonizační zákon starobních důchodů z roku 2004, který přiznává jednotné právo na starobní důchod všem výdělečně činným osobám. Cílem zákona je, aby výdělečně činné osoby ve věku 65 let a po 45 letech pojištění dosáhly důchodu ve výši 85 % průměrného příjmu za celou dobu pojištění.²⁵

Rakouský systém sociální zabezpečení zahrnuje:

Systém je financován především prostřednictvím příspěvků na sociální zabezpečení, které odvádějí pojištěnci a v případě závislé činnosti rovněž jejich zaměstnavatelé. Dalšími zdroji jsou také daně osob samostatně výdělečně činných, které jsou vynakládány na výplatu důchodů těchto osob, a odvody zemědělských a lesnických podniků vydávané na důchody rolníků. Jestliže příjmy z příspěvků nepostačují k pokrytí výdajů, poskytne stát vyrovnávací příspěvek z daňových prostředků. Základem pro výpočet pojistného je příjem pojištěnce.

---

²⁵ Dostupné z: <http://www.oenb.at>.

Z příjmu nad 3 750 EUR měsíčně se pojistné neodvádí. Zaměstnanců z velmi nízkými příjmy (do výše 333,16 EUR měsíčně) nevzniká účast na zdravotním a důchodovém pojištění.²⁶

2.2 Pilíře důchodového systému v Rakousku

Rakousko patří k většině států EU, které uplatňují základní architekturu důchodového systému, ve které je za standardní strukturu považován tří-pilířový systém. První pilíř je základní povinný průběžně financovaný penzijní systémem. Do důchodového systému povinně přispívají zaměstnanci (10,25 % mzdy), jejich zaměstnavatelé (12,55 %), přičemž zaměstnavatelé u hornických profesí odvádějí vyšší procentní sazbu, která činí 18,05 %.

Prvním pilířem je státem zaručená penze, založená na vzájemné solidaritě. Zahrnuje starobní, invalidní a pozůstalostní důchody. První pilíř je dvěma třetinami financovaný příspěvky výdělečně činných osob. Zaměstnanecké důchodové zabezpečení tvoří druhý pilíř důchodového systému. Příspěvky platí pouze zaměstnavatel a jsou daňově uznatelné. Základním typem ve druhém pilíři jsou zaměstnanecké fondy, systém je zde dávkově definován. Druhým typem v tomto pilíři jsou penzijní fondy (od roku 1990), které jsou otevřeny pro všechny zaměstnance. Penzijní dávky vyplacené z I. a II. pilíře dosahují zhruba 70 % mzdy dosažené pojištěncem před odchodem do důchodu. Dávky vyplacené z II. pilíře jsou zdaněny.²⁷ K jednomu z těchto dvou pilířů jsou přiřazeny dávky pro válečné a vojenské oběti a pro poškozené pracovními úrazy. V Rakousku se silně vyvinul III. dobrovolný pilíř, kterého využívají zejména osoby ve střední a vyšší příjmové skupině.

Pro existenční zajištění potřebných osob slouží sociální pomoc, těmto osobám vzniká jen malý nárok na důchod z těchto výše jmenovaných systémů.

2.2.1 Druhy dávek důchodového pojištění

Ze systému důchodového pojištění jsou v Rakousku vypláceny např.:

- a) starobní důchod, včetně předčasných,
- b) invalidní důchod,
- c) pozůstalostní důchod.

²⁶ FOLTÝNOVÁ, D. Systémy sociálního zabezpečení v EU. 1. část – Rakousko. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č. 2, s. 13-14. ISSN 0323-2395.

²⁷ HALÁSKOVÁ R. *Systémy sociálního zabezpečení*. Ostrava: FF OU, 2005. s. 38. ISBN 80-7368-115-3.

Podmínkou nároku na starobní důchod (Alterspension) je dosažení důchodového věku (muži 65 let, ženy 60 let) a získání potřebné doby pojištění. Jako doba pojištění se rozlišuje doba povinného pojištění, doba dobrovolného pojištění a náhradní doba. Za náhradní dobu se považuje doba studia, vojenské služby, pobírání peněžité pomoci v mateřství, doba péče o dítě, pobírání nemocenského nebo podpory v nezaměstnanosti. Získá-li pojištěnec dlouhou dobu pojištění, může požádat o předčasný starobní důchod. Tato možnost existuje pouze pro dříve narozené pojištěnce, protože předčasné důchody jsou v Rakousku postupně rušeny. V případě snížené pracovní schopnosti nebo při ztrátě pracovní schopnosti existují tyto typy důchodů:

- invalidní důchod (Invaliditätspension),
- důchod pro nezpůsobilost k výkonu povolání (Berufsunfähigkeitspension),
- plný hornický důchod (Knappschaftsvollpension),
- důchod pro nezpůsobilost k výkonu výdělečně činnosti (Erwerbsunfähigkeitspension).

Podmínkou nároku na tento druh důchodů je existence invalidity (nezpůsobilosti k výkonu povolání nebo výdělečné činnosti) po dobu zpravidla šesti měsíců a získání potřebné doby pojištění.²⁸

Kromě těchto dávek je úkolem důchodového pojištění přispívat na zdravotní opatření, především k odstranění předčasné invalidity.

2.2.2 Výše důchodu

Výše důchodů závisí na získané době pojištění a výši celkového vyměřovacího základu. Vyměřovací základ se zjišťuje jako průměr příjmů podléhajících placení pojistného za rozhodné období. V roce 2006 se bere v úvahu 216 měsíců placení pojistného, tedy 18 let, s nejvyššími příjmy. Rozhodné období se postupně zvyšuje (ročně o 12 měsíců) až na 480 měsíců placení pojistného (40 let) v roce 2028. Výše důchodu je násobkem celkového vyměřovacího základu a procentní sazby. Procentní sazba závisí na délce doby pojištění. Pojištěnec získává za každých 12 měsíců pojištění (Versicherungsmonate) 1,78 nárůstového bodu (Steigerungspunkte), přičemž při předčasném odchodu do důchodu se dávka snižuje, při odchodu do důchodu po dosažení řádného důchodového věku naopak zvyšuje.

---

²⁸ FOLTÝNOVÁ, D. Systémy sociálního zabezpečení v EU. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č. 2, s. 15 – 16. ISSN 0323-2395.

Vdovský/vdovecký důchod (Witwen/Witwerpension) činí až 60 % důchodu zemřelého manžela/manželky. Procentní sazba závisí na celkovém příjmu pozůstalé/pozůstalého a na celkovém příjmu zemřelého /zemřelé, kterého bylo dosaženo za poslední dva kalendářní roky před úmrtím.

Sirotčí důchod (Waisenpension) náleží jednostranným sirotkům ve výši 24 %, oboustranným sirotkům ve výši 36 % důchodu zemřelého rodiče. Důchod náleží do 18. roku věku dítěte. Pokud se dítě připravuje na povolání studium nebo je zdravotně postižené až do 27. roku věku dítěte.²⁹

Druhy důchodů jsou v Rakousku v podstatě stejné jak tomu je v České republice, důchod je rovněž valorizován zpravidla k 1. lednu každého roku v závislosti na růstu průměrné mzdy. Přiznaná dávka se však v Rakousku vyplácí 14 x za rok. Na druhé straně je v Rakousku stanoven vyšší věk odchodu do starobního důchodu, tj. 65 let u mužů a 60 let u žen, přičemž se nebere v úvahu počet vychovaných dětí a nezapočítává se doba studií.

Rakousko navíc vyplácí ještě dávky k zaopatření válečných obětí, k odškodnění válečných zajatců a obětí politického pronásledování. Oběti války dle zákona jsou rakouští občané, kteří sloužili ve válce a bylo jim tak poškozeno jejich zdraví. Patří k nim rovněž osoby, které utrpěli újmu na zdraví v civilní službě. Zákon také pamatuje na opatření v podobě léčebných a ortopedických prostředků, včetně hrazení rehabilitací. V roce 2007 tyto dávky obdrželo celkem 50.700 příjemců, přičemž např. v roce 2006 se na ně vynaložilo 292 mil. EUR. Pod pojmem oběti politického pronásledování rozumíme osoby pronásledované v období boje hnutí odporu od roku 1933-1945. V současnosti uvedené dávky pobírá 2000 osob a celkové výdaje činí 13,2 mil. EUR. K vyplácení posledního jmenovaného typu dávek zmocňuje rakouské občany zákon, který vstoupil v platnost v roce 2001. Umožňuje rakouským občanům, kteří byli jako vojáci za druhé světové války vězněni ve střední a východní Evropě, výplatu odškodného. V roce 2002 se rozšířil okruh výplaty penzí pro válečné zajatce o ty, kteří byli vězněni jak v průběhu 1. světové války, tak ve 2. světové válce v západně spojených státech. Není bez zajímavosti, že v červenci 2007 čítal celkový počet příjemců těchto dávek 50.700 osob s finančními náklady ve výši 12,5 mil. EUR.³⁰

---

²⁹ FOLTÝNOVÁ, D. Systémy sociálního zabezpečení v EU. Národní pojištění, 2006, roč. 37, č. 2, s. 15 – 16. ISSN 0323-2395.

³⁰ Dostupné z: <http://www.bmsk.gv.at>.

Tabulka č. 2.1: Průměrná výše vyplácených důchodů v EUR za prosinec 2006

Druh důchodů	Průměrná výše důchodů
Invalidní důchody	900,42
Všechny starobní důchody	1.131,38
Vdovský/vdovecký důchod	614,24
Sirotčí důchod	226,44
Důchody celkem	949,60

Zdroj: Dostupné z: <http://www.pensionsversicherung.at>. Vlastní zpracování.

K výše uvedené tabulce doplním, že průměrný důchod žen dosahuje 59 % průměrného důchodu mužů. Důvodem je především rozdílný počet let pojištění a rozdílná výše příjmu. Ženy v první řadě pobírají vdovský důchod a z celkového počtu příjemců důchodů tvoří ženy 61 %. Ženám vzniká nárok na důchod dříve než mužům, také se dožívají více let, proto jejich počet převažuje i v pobírání starobních důchodů.

2.3 Správa sociálního zabezpečení v Rakousku

Sociální zabezpečení provádějí jednotliví nositelé pojištění. V současné době existuje v Rakousku 25 nositelů pojištění – 17 nemocenských pokladen a 7 pojišťovacích ústavů. V důsledku historického vývoje se nositelé pojištění člení jednak teritoriálně, jednak podle profesních skupin. Všechny nositele pojištění zastřešuje Hlavní svaz rakouských nositelů sociálního pojištění. Zastupuje je ve společných záležitostech a reprezentuje při jednání se zahraničními partnery. V mezinárodní oblasti sociálního zabezpečení funguje jako styčné místo pro zdravotní, důchodové a úrazové pojištění.³¹

³¹ FOLTÝNOVÁ, D. Systémy sociálního zabezpečení v EU. Národní pojištění, 2006, roč. 37, č. 2, s. 13. ISSN 0323-2395.

3 SROVNÁNÍ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ V ČESKÉ REPUBLICE A V RAKOUSKU

Rakousko je členem Evropské unie od roku 1995, dnem 1.5.2004 vstoupila do Evropské unie Česká republika. Od tohoto data se tedy i pro Českou republiku uplatňují v oblasti sociálního zabezpečení Nařízení Rady č. 1408/71 a prováděcí nařízení Rady č. 574/72. Nařízení řeší většinu problémů spojených s pohybem z jedné země do druhé, které vznikají v oblasti sociálního zabezpečení.

3.1 Koordinace systémů sociálního zabezpečení

Vnitřní předpisy jednotlivých členských států se v systému sociálního zabezpečení značně liší. Proto se Evropská unie snaží o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, přestože nechává jejich obsah na jednotlivých členských státech. Koordinace ponechala národní předpisy beze změn. To znamená, že zůstávají odlišné principy i institucionální uspořádání mezi národními systémy. Koordinace nahrazuje pouze ta národní pravidla, která se týkají migrujících pracovníků a osob samostatně výdělečně činných. Definice říká: „Koordináční pravidla jsou pravidla mezinárodního práva sociálního zabezpečení (i ve vztahu k dalším mezinárodním předpisům), které by umožňovaly úpravu mezinárodních otázek s cílem ochránit postavení migrujících pracovníků, jejich rodinných příslušníků a podobných osob v sociálním zabezpečení“.³² Kdyby ke koordinaci nedošlo, měla by práce v jiné členské zemi negativní dopad na pracovníka. Nevznikl by mu nárok na dávku, protože většina zemí uplatňuje v národním právu princip státní příslušnosti. Další princip, který hovoří proti práci v cizině, je, že se dávky vyplácejí pouze těm osobám, které ve státě bydlí. Obtíž by nastala i při určení výše dávky, kdyby stát uznával jen dobu pojištění, zaměstnání nebo bydlení získanou podle právního řádu tohoto státu. Stávalo se, že pracovník žádající o dávku z pracovního úrazu v jedné zemi a pracující v jiné členské zemi nebyl pojištěn ani v jedné z nich, nebo naopak v obou z nich. Takovéto problémy bylo nutno řešit, aby nedocházelo k narušení hospodářské soutěže. Docházelo k dohodám, na základě kterých musí mít státní příslušníci smluvního státu stejný prospěch jako občané státu, ve kterém tento prospěch existuje. Toto ustanovení se často označuje jako „podmínka reciprocity“. Je třeba odstraňovat příčiny ztráty práv na dávku při změně zaměstnání do jiného státu. Častokrát nejsou problémy s koordinací zřetelné, protože se objevují příliš pozdě, např. u odchodu do důchodu. Občané

³² PENNINGS, F. *Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003. 111 s. ISBN 80-86552-55-1.

pak tento rozdíl mezi sociálním zabezpečením jednotlivých států vnímají, až když jsou tímto problémem osobně dotčeni.

V rámci koordinace byla proto vytvořena pravidla v sociálním zabezpečení občanů, kteří pracují v rámci zemí EU nebo bydlí ve dvou či více zemích Evropského společenství. Principy koordinace tak zlepšují podmínky pro volný pohyb osob a zabezpečují právní ochranu těchto migrujících osob mezi státy EU.

Evropské právo sociálního zabezpečení aplikují země EU (27 států), země Evropského společenství volného obchodu (ESVO) a Švýcarsko. Řídí se **Nařízením (EHS) 1408/71** a prováděcím **Nařízením 574/72**. Koordinace je založena na čtyřech základních principech:

- a) **Princip rovného zacházení** zaručuje, že migrující osoby mají stejné práva a povinnosti jako státní příslušníci dotyčného státu. Princip by měl předcházet zjevné i skryté diskriminaci z důvodu státní příslušnosti. Migrující pracovník by se neměl setkat v zákonech o sociálním pojištění hostitelské země s doložkami, které by ho znevýhodňovaly.
- b) **Princip aplikace právního řádu jediného státu** stanoví, že migrující osoba podléhá jednomu právnímu řádu země. Obecným pravidlem je, že se uplatňuje legislativa země, kde zaměstnaná nebo samostatně výdělečná osoba pracuje, bez ohledu na místo jejího trvalého pobytu. V daný okamžik tak může být migrující osoba pojištěna pouze v jediném členském státě.
- c) **Princip sčítání dob pojištění** zajišťuje, že i přes nesplnění předepsané doby pojištění v určité zemi, je přihlédnuto k době pojištění nabyté v jiných evropských zemích (tzn. pokud občan nezíská potřebnou dobu pojištění v jednom členské státě, připočtou se mu k této době pojištění i doby pojištění získané v jiných členských státech).
- d) **Princip zachování nabytých práv** – export dávek umožňuje vyplácení dávek nejen tam, kde na dávku migrant získal nárok, ale dávka je mu vyplacena i po přestěhování do jiného členského státu EU. Státy se na základě tohoto principu vzdávají všech doložek, které si vyžadují trvalý pobyt.

Jestliže osoby migrují za prací po státech EU, musí vědět, ve kterém státě budou pojištěny. Účast migrujícího pracovníka na nemocenském, důchodovém a zdravotním pojištění se řídí právními předpisy o sociálním zabezpečení toho členského státu, které byly určeny jako příslušné v souladu s nařízením. Základním pravidlem tedy je, že zaměstnanci i

osoby samostatně výdělečně činné podléhají právním předpisům o sociálním zabezpečení členského státu, na jehož území pracují a to bez ohledu na to, kde bydlí nebo jaká je jejich státní příslušnost. Podle příslušným právních předpisů se odvádí i pojistné a v souladu s nimi jsou vypláceny také dávky. Příslušnými právními předpisy se řídí pouze oblast sociálního zabezpečení, nikoliv oblast pracovněprávní a daňová.

Právní předpisy migrujících osob se týkají oblastí starobních a invalidních důchodů, včetně všech typů pozůstalostních důchodů, dávek v nemoci a mateřství, zabezpečení při pracovních úrazech a nemocích z povolání, dávek v nezaměstnanosti, pohřebního a rodinných dávek.

V případě důchodového pojištění ve dvou nebo více členských státech se při přiznávání starobních, invalidních a pozůstalostních důchodů uplatňuje koordinační princip sčítání dob pojištění. Pro získání nároků na důchod podle koordinačních nařízení se berou v úvahu také doby pojištění získané podle právních předpisů jiného členského státu před vstupem České republiky do EU.

3.1.1 Zásady uplatňování starobního důchodu u migrujících osob

Záznamy o době pojištění a pojištěnci jsou v každé zemi vedeny až do té doby, kdy dosáhne důchodového věku. Dle nich pak je důchod vypočítán. Dávka náleží z každé země, ve které byla osoba pojištěna nejméně po dobu jednoho roku. Příspěvky zemí, v nichž byla osoba pojištěna po kratší než stanovenou dobu, vyplatí země, ve které naposledy trval pracovní poměr. I pro tuto oblast platí obecný princip sčítání dob pojištění a princip trvalého nebo dočasného pobytu v zahraničí.

3.1.2 Zásady uplatňování jiných systémů invalidních důchodů

Tam, kde se výše důchodů odvíjí od délky pojištění bude žadatel dostávat důchody zvlášť od každé země. Kde se nepřihlíží k délce pojištění, dostane žadatel důchod jeden a to od státu, ve kterém vznikla invalidita a to za podmínky, že zde osoba byla pojištěna.

V případě, že se osoba ocitla v invaliditě v zemi druhého typu, ale předtím byla pojištěna v zemi prvního typu, dostane důchody dva. Jeden, který bude vypočtený dle doby pojištění a druhý od státu, ve kterém se stala invalidní. Tento stát však do důchodu započítá první důchod a tak dostane osoba tzv. zkrácený důchod. Tento však neznamená krácení výše nároků na důchod z délky pojištění či výše odváděného pojistného.

Jinak tomu bude, pokud osoba nejdříve pracovala ve státě, kde na době pojištění nezáleží a následně byla pojištěna v zemi, kde se k délce pojištění přihlíží. V tomto případě budou vyplacené dva oddělené důchody. Oba budou vypočtené z délky pojistného období v každém z těchto států.

V oblasti určení invalidity mohou a existují značné rozdíly v definici invalidity. Může se tak stát, že pracovník, který pracoval ve více členských státech, nemá nárok na invalidní důchod od všech států, neboť není ve všech z nich považován za invalidního. Koordinační nařízení EU stanoví, že rozhodnutí přijaté institucí členského státu, tj. přiznání určitého stupně invalidity žadatele, je závazné pro instituci kteréhokoliv dalšího členského státu, za předpokladu, že existuje legislativní soulad podmínek invalidity. Jde však jen o některé členské státy EU (Belgie, Itálie a Lucembursko). Tato možnost tedy není ze strany členských států ve větší míře využívána.³³

Žádost o důchod se podává obvykle ve státě bydliště žadatele. V naší republice je touto institucí místně příslušná Okresní správa sociálního zabezpečení. Zde žadatel vyplní kromě žádosti o důchod i další formuláře nutné pro uplatnění nároků na důchod z jiného členského státu EU, ve kterém byl žadatel důchodově pojištěn.³⁴ Řízení o důchod se zahraničním prvkem je administrativně velmi náročné, protože se aplikuje mnoho pravidel, evropských koordinačních nařízení a právních předpisů více států o sociálním zabezpečení. Přiznání dávky trvá o mnoho měsíců déle než vyřízení některého typu důchodů pouze podle našich právních předpisů.

Bylo by však složité, kdyby zahraniční instituce musela pro každou osobu zvlášť vyhledat adresu a jméno domovské instituce, od které by požadovala potřebné informace. Formuláře mají tak stejnou formu pro všechny úřední jazyky Společenství. Instituce by měly být schopné porovnat podle vzoru vyplněné informace na předloženém formuláři. Odlišný jazyk proto není důvodem k odmítnutí vyplněného evropského formuláře. Jedná se o tyto nejdůležitější formuláře:³⁵

- série E 100 pro stanovení a žádost o zdravotní dávky a dávky v mateřství;
- série E 200 pro výpočet a výplatu důchodů;

³³ PENNINGS, F. *Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003. 111 s. ISBN 80-86552-55-1.

³⁴ *Příručka budoucího důchodce v roce 2007*. Praha: ČSSZ, 2007. ISBN 978-80-87039-03-8.

³⁵ MPSV. Všeobecné informace v kostce. Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/542>> [cit. 2007-10-08].

- série E 300 pro žádost o dávky v nezaměstnanosti;
- série E 400 pro žádost o rodinné přídavky.

3.2 Porovnání důchodového pojištění v České republice a v Rakousku

V obou zemích mají důchodové systémy mnoho společných rysů. Jedním z nich je uplatňování koordinačních nařízení, které jsou popsány v úvodu této kapitoly. V důchodovém pojištění obou zemí najdeme rovněž mnoho odlišností, které níže porovnám ve vybraných ukazatelích. Je jimi věk odchodu do důchodu, demografický vývoj, financování a výdaje na sociální zabezpečení. Na konci kapitoly jsou zpracované údaje, které přehledně srovnávají odlišnosti v rakouských a českých důchodech.

V členských zemích EU existují značné rozdíly jak ve stanovené hranici odchodu do důchodu, tak v rozdílném důchodovém věku pro muže a ženy. Tyto rozdíly jsou odůvodněny různým historickým vývojem důchodových systémů v jednotlivých zemích, ale především demografickým vývojem, který je pro obě země popsán níže. V příloze č. 1 je uvedena tabulka, která srovnává zákonné hranice odchodů do důchodů v členských státech EU v roce 2007. Obecně lze říci, že nejčastěji stanovená hranice odchodu do důchodu je pro muže 65 let a u žen se pohybuje různě, ale je zde zřejmá tendence postupného sblížování důchodového věku obou pohlaví, a to zásadně směrem k vyššímu věku. Členské státy EU mají právním předpisem v zásadě stanovené datum, do kdy se sjednotí důchodový věk mužů a žen. Řešení spočívá výhradně ve zvýšení nižšího důchodového věku žen. Lze tedy říci, že tyto rozdíly jsou považovány za dočasné výjimky. Z tabulky rovněž vyplývá, že zákonná hranice je v Rakousku stanovena na 65 let u mužů a 60 let u žen, přičemž se v roce 2033 očekává vyrovnaní věku žen mužům. V České republice stanoví právní předpis o důchodovém pojištění hranici důchodového věku na 60 let u mužů a u žen se pohybuje od 53 do 57 let podle počtu vychovaných dětí. Tento důchodový věk platí pouze pro ty pojištěnce, kteří daného věku dosáhli do 31.12.1995. Od té doby se věková hranice pro odchod do důchodu pravidelně zvyšuje a to u mužů o 2 kalendářní měsíce a u žen o 4 kalendářní měsíce za každý započatý rok po 31.12.1995 a to tak, aby po 31.12.2012 byl důchodový věk u mužů 63 let a u žen od 59 až 63 let opět podle počtu vychovaných dětí.

Je však zajímavé, že rakouské ministerstvo (Bundesministerium für Soziales und Konsumentenschutz) za rok 2006 udává průměrný věk odchodu do důchodu v 63,2 letech u mužů a 59,3 letech u žen. Vzniklé rozdíly k zákonné hranici odchodu do důchodu jsou

zapříčiněny vysokým počtem žádostí o předčasný důchod. V ČR dosahuje podle Statistické ročenky 2006 vydané ČSSZ tento ukazatel za muže hodnoty 61 let a za ženy 57 let. Na zvyšující se důchodový věk působí výše zmíněný zákon o důchodovém pojištění, který samočinně každoročně posouvá hranici odchodu do důchodu u obou pohlaví. Tento účinek ovlivňuje sílící tlak na předčasné odchody do důchodu.

Jedním z hlavních faktorů, který významně ovlivňuje důchodový systém, je demografický vývoj společnosti. Stejně jako v jiných vyspělých státech stárne i obyvatelstvo ČR a Rakouska. Občané se dožívají vyššího věku, než tomu bylo v minulosti. Dochází k poklesu úmrtnosti, s čímž je také spojen zvyšující se průměrný věk obyvatelstva. Rovněž dnešní životní standard mladé generace způsobuje nízkou porodnost. Mladá generace zakládá nejen rodinu v pozdějším věku, ale nepočítá ani s vyšším počtem dětí. Následující tabulka srovnává tyto vybrané údaje.

Tab. č. 3.1: Demografické údaje ČR a Rakouska

Ukazatel země	Obyvatelé		Věk 15 - 64 let		Věk 65+		Věk obyvatel		Očekávaná délka života	
	v mil.		v %		v %		Ø celkem			
Rok	A	CZ	A	CZ	A	CZ	A	CZ	A	CZ
2005	8 292	10192	68,0	71,1	16,2	14,2	40,4	38,9	79,8	76,5
2025	8 622	9 910	64,3	65,1	21,8	21,8	45,8	46,2	82,2	79,5
2050	8 500	8 825	56,7	55,9	29,0	31,3	48,0	51,1	84,4	82,0

Zdroj: UNITED NATION POPULATION DIVISION. *World Population Prospects: The 2006 Revision* [online]. 2006. [cit. 2008-04-04]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpp/>.

Z uvedené tabulky lze vypočítat, že v roce 2025 bude v České republice žít asi 2,16 milionů občanů starší 65 let a za dalších 25 let, tj. v roce 2050, se jejich počet bude blížit 2,8 milionů osob. Podíl seniorů se tak zvýší z dnešních 14,2 % na více než dvojnásobek, tj. na 31,3 %. Při srovnání ke stejným demografickým údajům Rakouska je zřejmé, že česká populace stárne rychleji. Demografický vývoj ČR tak představuje jednu z nejrychleji stárnoucích populací v Evropě a povede k růstu nákladů na jednoho důchodce a celkových nákladů na důchody.

V České republice vykazuje ukazatel poměru seniorů na ekonomicky aktivní občany v roce 2005 hodnoty 20 %. To znamená, že na jednoho důchodce připadalo pět plátců

pojistného, avšak prognóza roku 2050 hovoří už jen o 1 poplatníkovi přispívajícímu na výplatu důchodů. V roce 2005 tvořil podíl rakouských občanů starších 65 let k osobám ve věkové skupině 15-64 let 25 %, tzn. na jednoho důchodce připadá o jednoho poplatníka méně než v České republice. Očekává se, že v roce 2050 se na výplatu jednoho důchodu podílí už jen dvě ekonomicky aktivní osoby. Rakousko tedy čelí narůstajícímu problému. Ke zmírnění nastolené perspektivy pomohly reformy v roce 2000, 2003 a 2004, které se orientovaly na dlouhodobou udržitelnost veřejných financí.

Jedním z hlavních zdrojů financování sociálních výdajů jsou odváděné sazby na sociální a zdravotní pojištění. Tabulka s přehledem sazeb pojistného je k nahlédnutí uvedena v příloze č. 2. Vyplývá z ní, že sazby pojistného jsou v Rakousku poměrně nižší. Rakouský zaměstnavatel přitom platí relativně méně než český, v porovnání se sazbami zaměstnaných.

Ke srovnání výdajů na sociální zabezpečení v ČR a v Rakousku je použit ukazatel sociální kvóty, tj. podíl výdajů na sociální zabezpečení na HDP v %. Celkové výdaje ČR v roce 2006 na sociální zabezpečení jsou pod průměrem EU a dosahují 19,9 % HDP³⁶. V Rakousku byla ve stejném roce sociální kvóta na úrovni 29,1 %³⁷. V obou zemích je hlavní část výdajů vynakládána na důchodové zabezpečení. Příloha č. 3 porovnává výdaje na jednotlivé dávky důchodového pojištění. Z grafů můžeme konstatovat, že v obou zemích výdaje na starobní důchody značně převyšují výdaje na ostatní dávky. Procentuální podíl výdajů na dávky starobní, pozůstalostní i invalidní je v obou zemích přibližně srovnatelný.

Diference v rakouských a českých důchodech:

- vztah průměrného důchodu k průměrné čisté mzdě byl v roce 2007 v ČR 52 % a v Rakousku 80 %;
- důchod se v Rakousku vyplácí 14x ročně, v České republice jen 12x ročně;
- důchod je jak v ČR tak v Rakousku valorizován zpravidla k 1.1. každého roku v závislosti na růstu průměrné mzdy;
- pro rakouského důchodce je v rámci sociálního pojištění rehabilitační a preventivní zdravotní program, který není v našem důchodovém pojištění takto specifikován;
- rakouští důchodci odvádějí 4,85 % ze svého důchodu na zdravotní pojištění, oproti tomu se důchodcům v ČR žádná taková srážka neprovádí.

³⁶ Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/1450/cz_nsyp_cz.pdf.

³⁷ Dostupné z: www.sozialversicherung.at.

ZÁVĚR

Se vstupem do Evropské unie má každý občan právo hledat si pracovní příležitosti a pracovat ve všech členských státech. Migrující pracovník by se měl seznámit s podmínkami sociálního zabezpečení toho státu, ve kterém hodlá své právo uplatnit. Bakalářská práce je zaměřena na důchodový systém v České republice a v Rakousku. Cílem práce bylo podat stručný přehled o systému důchodového zabezpečení právě pro ty osoby, které uvažují o práci v Rakousku. Od roku 2005 počet českých občanů pracujících v Rakousku mírně roste. V roce 2007 pracovalo v této zemi 6 670 českých pracovníků. Lze očekávat, že se po 30.4.2009, nebo po 30.4.2011, tento údaj ještě zvýší a to z důvodu ukončení přechodného období pro volný pohyb pracovních sil, které Rakousko stále vůči České republice uplatňuje.

První kapitola popisuje důchodový systém v České republice. Nejprve jsou vysvětleny základní pojmy související se sociálním zabezpečením. Popis důchodového systému ČR začíná historií, kterou nelze opomenout, její základ je totiž společný pro obě země. Důchodové zabezpečení se začalo formovat již v rakousko-uherské monarchii, na jehož území dnes leží obě země. Historický vývoj pokračuje reformami, které souvisí se vznikem samostatné Československé republiky a samostatným vývojem důchodového systému v České republice, včetně současné právní úpravy. Dále kapitola obsahuje právní úpravu důchodového pojištění, zabývá se jednotlivými druhy důchodů a jejich vyplácením. Závěr je věnován správě sociálního zabezpečení.

Úkolem druhé kapitoly je přiblížit fungování důchodového systému v Rakousku. Úvod kapitoly popisuje analogicky s první kapitolou orientaci v systému sociálního zabezpečení, jednotlivé druhy dávek vyplácené v Rakousku a jejich průměrnou výši. Dále kapitola představuje instituci odpovědnou za správu sociálního zabezpečení v Rakousku a uvádí její hlavní úkoly.

V úvodu třetí kapitoly jsou objasněny důvody pro koordinaci v oblasti sociálního zabezpečení a přiblíženy hlavní přínosy, které občanům s evropským občanstvím přináší. Začátek kapitoly pojednává o základních normách pro oblast sociálního zabezpečení. Jsou jimi Nařízení Rady (EHS) 1408/71 a 574/72 a judikáty Evropského soudního dvora. Nařízení Rady se aplikují přímo a nevyžadují implementaci do národního práva, jsou nadřazena nejen právu vnitrostátnímu, ale i mezistátním smlouvám o sociálním zabezpečení. Dále je kapitola zaměřena na srovnání důchodových systémů v naší republice a v Rakousku. Ze srovnání

vyplývá, že obě země mají v této oblasti mnoho společných rysů, ale také mnoho odlišností. Obě země v současné době uplatňují systém průběžného financování s možností dobrovolného připojištění. Také druhy důchodů jsou v těchto zemích v podstatě stejné (starobní, invalidní, vdovské, vdovecké, sirotčí). Rakousko navíc vyplácí ještě určitý počet válečných penzí. Na druhé straně je však v Rakousku stanoven vyšší věk odchodu do starobního důchodu, tj. 65 let u mužů a 60 let u žen. V této zemi by mělo dojít k vyrovnaní rozdílu ve věkové hranici odchodu do důchodu v roce 2033. Rovněž v ČR dochází k postupnému zvyšování důchodového věku tak, aby se z 60 let u mužů postupně prodloužil důchodový věk na 63 let a u žen podle počtu vychovaných dětí z 53 - 57 let na 59 - 63 let. Navíc Poslanecká sněmovna ČR již schválila první etapu důchodové reformy tak, jak ji navrhl ministr práce a sociálních věcí. Navrhovaná novela řeší dva hlavní body. Postupné zvyšování důchodového věku, a to až na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné dítě nebo vychovaly jedno dítě a na 62 až na 64 let u žen, které vychovaly dvě a více dětí. Druhým bodem navrhované reformy je prodloužení povinné doby pojištění z 25 na 35 let. Podle plánů vlády by sněmovna mohla normu o první etapě důchodové reformy odhlasovat do konce června roku 2008, na podzim by ji mohl projednat Senát a podepsat prezident. Účinná by byla od roku 2010.³⁸ Zmiňovaná důchodová reforma je rozdělena do třech etap. Reforma má předejít dlouhodobé finanční neudržitelnosti systému. Do budoucnosti tedy lze očekávat, že v důchodovém systému ČR nastanou změny.

---

³⁸ Dostupné z: www.penize.cz. Vlastní úprava.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy

1. EVROPSKÁ KOMISE. *Předpisy Společenství v oblasti sociálního zabezpečení*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských Společenství, 2005. 52 s. ISBN 92-79-00000-4.
2. HALÁSKOVÁ R. *Systémy sociálního zabezpečení*. Ostrava: FF OU, 2005. 138 s. ISBN 80-7368-115-3.
3. ČSSZ. *Příručka budoucího důchodce v roce 2007*. Praha: ČSSZ, 2007. 36 s. ISBN 978-80-87039-03-8.
4. ČSSZ. *Sociální zabezpečení 2008*. Praha: ČSSZ, 2008. 32 s. ISBN 978-80-87039-07-6.
5. KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007. 503 s. ISBN 978-80-7357-276-1.
6. MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.
7. PENNING, F. *Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2003. 180 s. ISBN 80-86552-55-1.
8. PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 9. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 128 s. ISBN 978-80-247-2399-0.
9. ŠULC, J. *Penzijní připojištění*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. 196 s. ISBN 80-247-0772-1.
10. TOMEŠ, I. *Sociální politika: Teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sociopress, 2001. 262. s. ISBN 80-86484-00-9.

Časopisy, noviny, jiná periodika

11. *80 let sociálního pojištění*. Praha: ČSSZ, 2005. Nepublikováno.
12. FOLTÝNOVÁ, D. Systémy sociálního zabezpečení v EU. 1. část – Rakousko. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č. 2, s. 13-14. ISSN 0323-2395.
13. KRÁL, J. Vývoj a perspektivy sociálního pojištění. *Národní pojištění*, 2002, roč. 33, č. 7, s. 3-5. ISSN 0323-2395.
14. MAŠKA, J. Věková hranice pro nárok na starobní důchod. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č. 10, s. 15-17. ISSN 0323-2395.

15. MATĚJČEK, J. *25 let důchodového zabezpečení. Sociální politika*. 1973. č. 4.
16. TOMES, I. Ohlédnutí za významným dílem našich předků. *Národní pojištění*, 2004, roč. 35, č. 6, s. 3-5. ISSN 0323-2395.
17. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Elektronické publikace

18. BUNDESMINISTERIUM FÜR SOZIALES UND KONSUMENTENSCHUTZ. *Alterspension. Sozialschutz in Österreich* [online]. 2007. [cit. 2008-01-02]. Dostupné z: http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/6/5/0/CH0339/CMS_1064_30_6_288445/sozialschutz_in_oesterreich.pdf.
19. FRANCO, D. a kol. *Jüngste Pensionsreformen in Österreich und ihre Auswirkungen auf fiskalische Nachhaltigkeit und Pensionsleistungen*. Geldpolitik & Wirtschaft [online]. 2006. [cit. 2008-01-23]. Dostupné z: http://www.bmsk.gv.at/cms/site/attachments/6/5/0/CH0339/CMS1064306288445/sozialschutz_in_oesterreich.pdf.

WWW stránky

20. BERÁNKOVÁ, K. *ČR se připravuje na stárnutí populace* [online]. 2005. [cit. 2005-11-14]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2143/141105a.pdf>.
21. ČSSZ. *Statistická ročenka 2006* [online]. 2007. [cit. 2008-04-03] Dostupné z: <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/19EA2D34-000C-4CFF-A544-32AC95060DB7/1040/SR2006.pdf>.
22. EUROPEAN COMMISSION. *Europa – Employment and Social Affairs – Social protection - Missoc tables* [online]. 2007. [cit. 2008-04-03]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/missoc_tables_en.htm.
23. MILLER, P. Sociální model České republiky [online]. *Britské listy*, 2005 [cit. 2007-12-28]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/art/21732.html>.
24. MPSV. *Národní strategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech* [online]. 2005. [cit. 2008-03-03]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/1450/cz_nszp_cz.pdf.
25. ÖSTERREICHISCHE SOZIALVERSICHERUNG. Dostupné z: <http://www.sozialversicherung.at>.
26. UNITED NATION POPULATION DIVISION. *World Population Prospects: The 2006 Revision* [online]. 2006. [cit. 2008-04-04]. Dostupné z: <http://esa.un.org/unpp/>.
27. *ODCHOD DO DŮCHODU V 65 LETECH UŠETŘÍ 77 MILIARD* [online]. 2008. [cit. 2008-03-26]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/41851-odchod-do-uchodu-v-65-letech-usetri-77-miliard>.

SEZNAM ZKRATEK A SYMBOLŮ

A	Rakouská republika
ČNR	Česká národní rada
ČR (CZ)	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
EHS	Evropské hospodářské společenství
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
HDP	Hrubý domácí produkt
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSSZ	Městská správa sociálního zabezpečení
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PSSZ	Pražská správa sociálního zabezpečení

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo,
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně ke své vnitřní potřebě bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3),
- souhlasím s tím, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové bakalářské práce. Souhlasím s tím, že údaje o bakalářské práci, obsažené v Záznamu o závěrečné práci, umístěném v příloze mé bakalářské práce, budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO,
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona,
- bylo sjednáno, že užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25. 4. 2008.

.....
Petra Mauerová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Kunín 185, Kunín 742 53

SEZNAM PŘÍLOH

1. Důchodový věk v zemích Evropské unie
2. Sazby sociálního a zdravotního pojištění v Rakousku a v ČR platné od roku 2006
3. Výdaje na dávky důchodového pojištění v Rakousku a v České republice v roce 2006

Důchodový věk v zemích Evropské unie

Země Evropské unie	Původní věková hranice		Cílová věková hranice		Poznámka
	Muži	Ženy	Muži	Ženy	
Belgie	65	64	65	65	Dosažení cíle v roce 2009.
Bulharsko	63	59	63	60	U žen postupné zvyšování o 6 měsíců za rok.
Česká republika	61	56 až 60	63	59 až 62	U mužů postupné zvyšování o 2 měsíce za rok, u žen pak o 4 měsíce za rok.
Dánsko	65	65	67	67	67let pro osoby, které k 1.7.1999 dosáhly 60 let.
Estonsko	63	60	63	63	Vyrovnaní hranice mužů a žen v roce 2016.
Finsko	65	65	65	65	
Francie	60	60	60	60	Pro doplňková schémata 65 let.
Irsko	65	65	65	65	Pro tzv. contributory pension 66 let.
Itálie	65	60	57 až 65	57 až 65	Flexibilní věková hranice, při pozdějším odchodu do důchodu vyšší dávka (pro osoby prvně pojištěné od 1.1.1996).
Kypr	65	65	65	65	Horníci 63 let.
Litva	62	61	62	62	U žen postupné zvyšování o 6 měsíců za rok.
Lotyšsko	62,5	60	62,5	60	
Lucembursko	65	65	65	65	
Maďarsko	62	62	62	62	
Malta	61 až 65	60 až 65	61 až 65	60 až 65	Záleží na roku narození.
Německo	65	65	67	67	Postupné zvyšování v letech 2012 až 2029.
Nizozemí	65	65	65	65	
Polsko	65	60	65	60	
Portugalsko	65	65	65	65	
Rakousko	65	60	65	65	U žen vzroste mezi lety 2024 až 2033.
Rumunsko	63	58	65	60	Cílových hranice bude dosaženo v roce 2014.
Řecko	65	60	65	65	Cílový stav je pro osoby prvně pojištěné od 1.1.1993.
Slovensko	62	62	62	62	
Slovinsko	62	60,8	62	61	
Španělsko	65	65	65	65	
Švédsko	61 až 67	61 až 67	61 až 67	61 až 67	Flexibilní věková hranice.
Velká Británie	65	60	65	65	Růst věkové hranice u žen v letech 2010 až 2020.

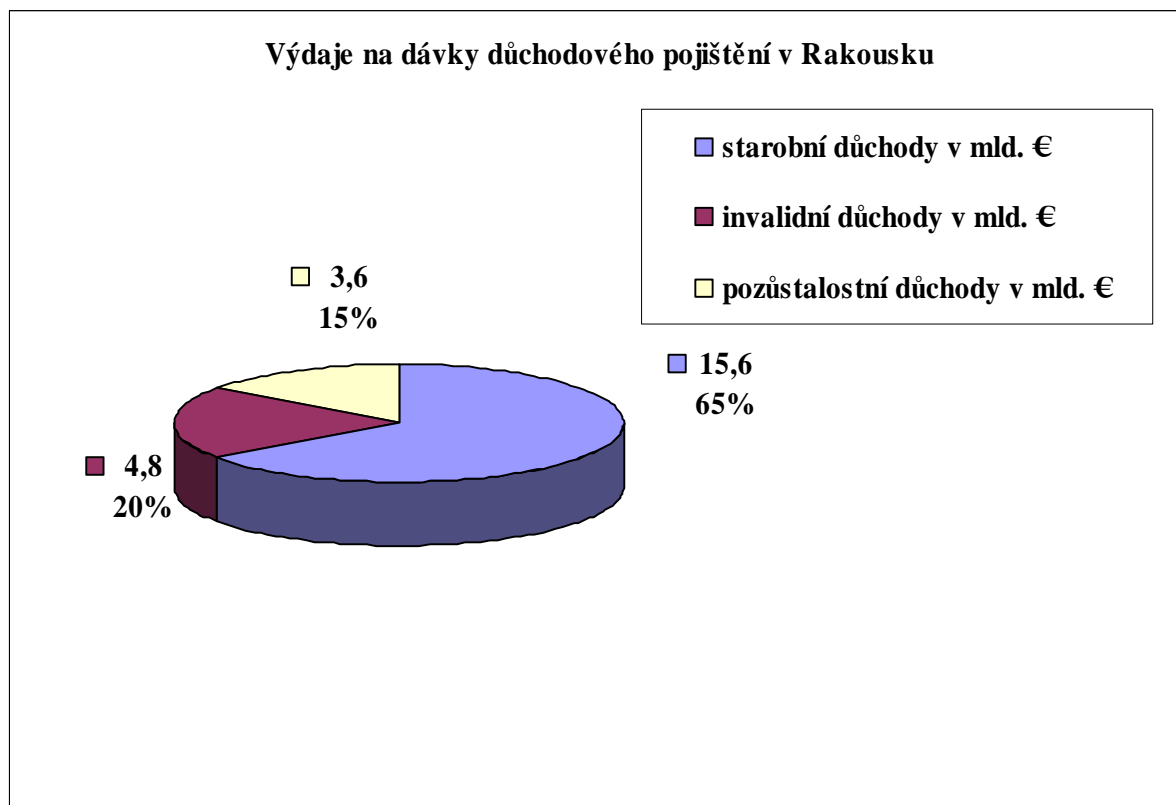
Zdroj: MISSOC. *Comparative tables 2007.*

Sazby sociálního a zdravotního pojištění v Rakousku a v ČR platné od roku 2006

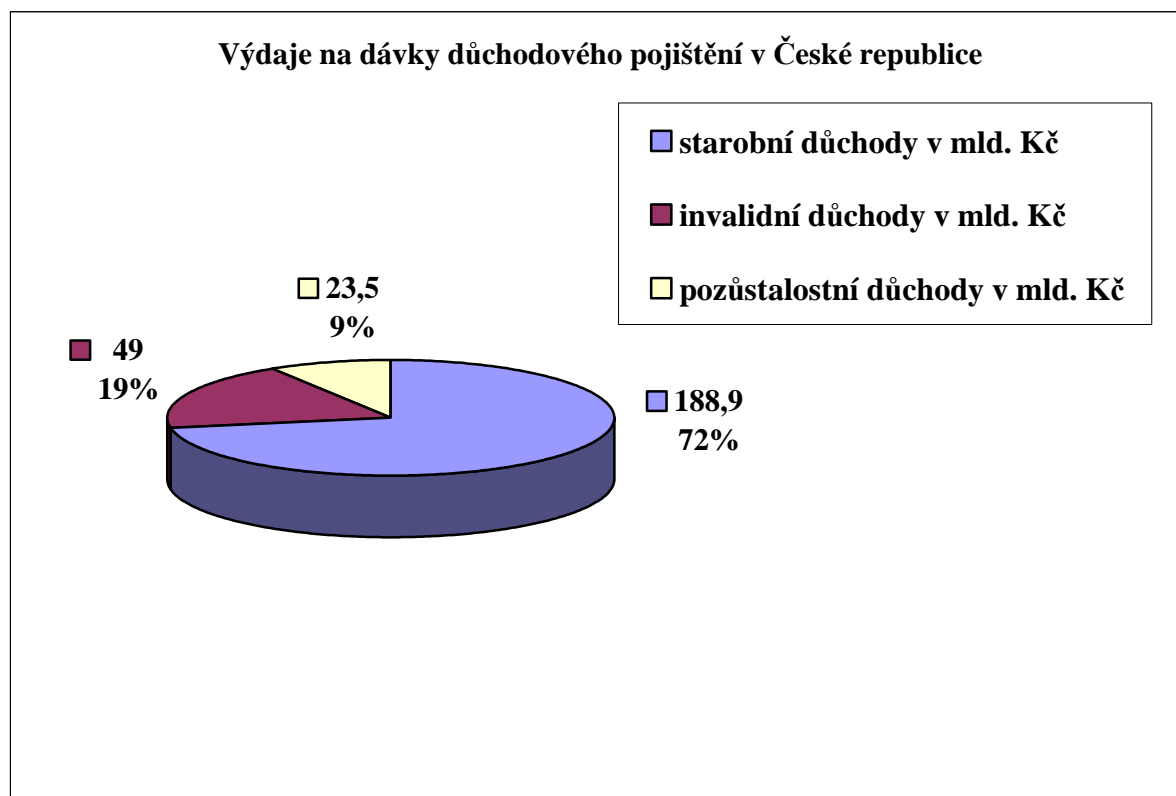
Plátcí	Česká republika		Rakousko		
	Zdravotní	Sociální	Zdravotní	Důchodové	Úrazové
Zaměstnavatel	9,0	26,0	3,75 zaměstnanci	12,55 zaměstnanci	1,40 zaměstnanci
			3,55 dělníci	12,55 dělníci	1,40 dělníci
Zaměstnanci	4,5	8,0	3,75 zaměstnanci	10,25 zaměstnanci	-----
			3,95 dělníci	10,25 dělníci	-----

Zdroj: FOLTÝNOVÁ, D. Systémy sociálního zabezpečení v EU. *Národní pojištění*, 2006, roč. 37, č. 2, s. 14.
ISSN 0323-2395.

Výdaje na dávky důchodového pojištění v Rakousku a v ČR v roce 2006

Zdroj: HAYDN,R.: Die österreichische Sozialversicherung im Jahre 2006.

Zdroj: ČSSZ. Statistická ročenka 2006.